

Přemíra psychotechniky u nás.

Píšu-li o přemíře, mám na zřeteli nezdravý nepoměr, jak se u nás vyvinul mezi psychotechnickou a psychologickou produkcí. Nesmíme pustiti se zřetele, že psychotechnika je jen praktickým užitím psychologie. Rozhlížíme-li se po původní české psychologické literatuře posledních desíti let, neubráníme se nepřijemnému dojmu, že dnešní vědecký dorost je vychováván jen k psychotechnice a že psychotechnika je u nás mlčky vydávána za vlastní psychologii. V plné míře to platí o pražské produkci. Nedávno zemřelý pražský universitní profesor Forster byl psychotechnik a prof. Šeracký pracuje také jen v psychotechnice. Forster uveřejnil kromě drobnějších prací »Měření inteligence zaměstnanců stát. úřadu statistického« (Praha, 1928). Větší část této knihy se pokouší o teorii psychotechnického měření. Dva roky nato vydává Příhoda »Školské měření« (Praha, 1930), věnované měření inteligence pod zorným úhlem školy, a letos přichází Jos. Váňa s prvním dílem »Měření inteligence«, věnovaným metodice tohoto měření. Druhý díl má přinést obsahovou stránku problému. Prohlížíte-li poslední dva ročníky České myslí nebo pracovní program pražské »Psychologické společnosti«, volá na vás odevšad jen psychotechnika a k diskusi vybízí jen psychotechnika. Vlastní psychologie v Praze vymírá. Je vskutku zářející fakt, že z pražského vědeckého okruhu nevyšla v posledních desíti letech (kromě prací Fr. Krejčího) ani jediná původní monografie a ani jediná původní příručka. Šerackého první díl »Experimentální psychologie« k nim nemůže býti počítán, poněvadž kniha obsahuje noeticko-logické základy a z psychologické látky jen nauku o počítech. Další díl se asi sotva dočkáme. Český čtenář se dnes opravdu nemůže opřít o původní a moderní psychologickou učebnici, nemůže sáhnouti po české psychologii dítěte, po psychologii genetické nebo sociální, nenalezne v české literatuře poučení o dnešních psychologických proudech, zejména už ne o psychologii duchovnědné, nebo Freudově a Adlerově. A pokud se objevily překlady z psychologické literatury, nebyly vybírány se zřetelem k časové potřebě anebo se zřetelem k nedostatkům domácí produkce; většinou jsou to práce nečasové a překonané, rázu museálního.

Tak je tomu na př. s fyziologickou psychologií, o které se dnes ve vědeckém světě nemluví. Fyziologická psychologie v pravém slova smyslu, t. j. jako soustava, převádějící všechny duševní jevy a jejich souvislosti na fyziologické zákonitosti, vůbec neexistuje. Proč tedy dal Příhoda poříditi překlad Mac Dougallovy fyziologické psychologie? Byla tato kniha pro nás tak aktuální? Nevyhovuje této zastaralé tendenci v psychologii stejně dobře Stehlíkova příručka? Nebo jaký prospěch může mít dnes pedagog z Thorndikovy »Pedagogické psychologie«, o jejíž převod se také opožděně zasloužil Příhoda? Jediným důvodem překladu bylo asi Příhodovo jednostranné behavioristické stanovisko, které je v psychologii přece stanoviskem nouzovým, užívaným jen v psychologii zvířete a raného dětství. Z konkrétních otázek, zajímajících pedagoga, je v Thorndikově knize vyložen jen proces učení a to je pro pedagoga opravdu málo. Kapitoly o původní povaze člověkově a o příčinách individuální odlišnosti jsou již konkrétním zájmem pedagogovým značně vzdálené, nehledě ani k jejich hypotetičnosti. Jakým ziskem naproti tomu mohl být převod Bühlerova »duševního vývoje dítěte«, nebo Sprangrovy »psychologie mládeži«, nebo Tumlrizovy pedagogické psychologie? Takové hříchy se těžko napravují. Překlad knihy Mac Dougallovy a Thorndikovy přispěje jen k ideovému zmatku v naší pedagogické obci, neboť povede určitě k nesprávnému závěru, jako by fyziologická a behavioristická psychologie byla vládnoucí psychologií, ač o ně v evropské psychologii dnes nikdo nezavádí.

Psychologická jednostrannost dá se také vytýkat úvodnímu slovu, kterým doprovodil Příhoda svoje »Školské měření« i Váňovu knihu. S nadměrným důrazem podtrhuje tam jako východisko Thorndikův hypotetický názor, že »i v duševní oblasti vše, co existuje, existuje v nějakém množství«. Toto kvantitativní chápání duševního dění rozhodně nevyznačuje moderní psychologii, jak by Příhoda rád čtenářům namluvil. Naopak, dnešní psychologie, jsouc si vědoma omylu, ke kterým byla přivedena mechanistickým a atomistickým vědním ideálem, stojí na plánovitém ústupu od kvantitativního a mechanického zřetele. Jedinou výjimku ovšem

socio

Katalog

Typo Fr. Kalivoda

znovu opakovat — je největší slabost toho, co nazýváme »demokracií« a tuto nemoc nevyléčí ani deset zmocňovačích či jiných výjimečných zákonů. Psal jsem zde posledně o návrzích poslance Stránského na reformu parlamentarismu. Zatím řada jeho námětů byla uzákoněna. A výsledek? Žádný. Nuže, stejný osud čeká i ostatní »obránná« opatření, jimiž se to přímo rojí. Totiž, abych mluvil přesně. Některá z těchto opatření budou mít velmi pronikavé důsledky, jenomže opačné těm, které byly zamýšleny. Vidím-li dobře, zbývá již jen jedna naděje. Že se — a musilo by to býti co nejdříve — objeví vskutku nosný program politiky, který by svým východiskem i cílem učinil principy vlády demokratické, bezradnost dnešní formální demokracie však odčinil velmi jasným a konkrétním vyřešením naléhavých úkolů reorganizačních. Doba je zralá jako nikdy jindy.

J. L. F.

O STÁTNÍ ZAMĚSTNANCE. K takto nazvané naší lokalce v minulém čísle otiskujeme z Národního osvobození z 4. června tuto zprávu: Z několika míst se nám sděluje, že na dočasný odpočinek jsou posíláni železničáři, kteří byli kýmisi označeni jako komunisté, avšak s komunismem nemají ničeho společného. Dokonce byl na Kladně poslán do penze důvěrník sociální demokratické politické organizace. Také z Prahy se nám hlásí podobné případy. Zdá se, že seznamy podezřelých sestavovali fašisté, kteří také se starají o odstranění socialistů z veřejné služby. Je to pěkný doklad k výjimečným opatřením, která se chystají, jak by se jich dalo zneužítí proti politickým odpůrcům. Nepochybujeme o tom, že obě koalici strany socialistické znemožní řádění fašistů na železnicích. Kde však je záruka, že v jiných resortech, kde socialisté nemají vlivu, nedojde ke krutým nespravedlnostem? — Chyba je v podstatě věci, v nedemokratickém rušení občanských práv státních zaměstnanců. Případy, jako uvádí N. O., jsou jen jejím příliš křiklavým důsledkem.

—s.

BRNĚNSKÉ VÝSTAVY. Výstava portrétů ze tří století, již pořádá Mähr. Kunstverein v Künstlerhausu, je důstojným ukončením letošního výstavního období. Pořadatelům se podařilo získat ze soukromých moravských sbírek řadu krásných děl jinak veřejnosti nepřístupných a vytvořiti tak soubor, který sice není ve všech svých částech a kusech stejně hodnotný, který však poskytuje dosti jasný přehled po portrétním umění 16—18. stol. Skupina výtvarných umělců, pokračující v cyklu výstavek v magazínu Aka, uspořádá expozici kreseb Františka Srpa, jež znamenají v dosavadní tvorbě malířové značný krok vpřed. Malířský výraz je zejména v tušových a akvarelových kresbách

značně volnější, bezprostřednější než dříve a také kresby perem a tužkou prozrazují ruku značně citlivou. — A. Hofmeister, jehož kresebné portréty vystřídaly výstavu Srpovu, vládně nepochybně značnou dávkou vtipu a slušnou technickou pohotovostí. Zůstává však příliš na povrchu věci a jeho kresby jsou daleko spíše nevinnými společenskými hříčkami než karikaturami, jejichž vznik předpokládá vášnivě zaujetí a bojovného ducha. —al.

Z BRNĚNSKÉ ČINOHRY. Zemské divadlo uvedlo letos už druhou sovětskou hru na scénu. Katajevovi »Defraudanti« (v pohostinské režii Jos. Bezdička a dobrém překladu Boh. Mathesia) se ovšem podstatně liší od Afinogenovova »Strachu« jednak tím, že jejich děj je čerpán z období Nepu, jednak tím, že jejich autor není spisovatel proletářský a nedovedl zasadit příběh obou defraudantů do celkového procesu společenského, nýbrž pracoval izolovaný tragikomický případ dvou maloměstácků ve slohu ruského iluzionistického realismu chechovského, se stejnou dávkou výsměchu jako soucitu. Kromě toho je tato povídka i na scéně epická, málo zdramatizována. Režie tu má leckde těžkou práci. Zmohla ji dobře (až na scénu v hotelu »Evropa«) za vydatné spolupráce arch. Feuersteina, který scénu řešil pro hru účelně a sourodě. Při této realistické hře všechno ovšem spočívalo na hercích. Titulní roli Prochorova vyhrál p. Podhorský s bohatou stupnicí gest a odstínů ve výraze i hlasu, vytvořiv postavu, jakou na brněnské scéně vidíme jednou za několik let. Směšného snílka, drobného úředníka, který by se rád viděl v úloze hrabata a senátorů, veselého opilce, rozzuřeného sošáckého manžela, mimodělného a posléze zcela pomateného defraudanta. Jeho pokladníka, vesničana v městě, Váničku vytvořil p. Skřivan s ruskou prostotou, vesnickou neohrabaností i jednostranností, hranatého sluhu Nikitu p. Šlégr. Z ostatních postav zasluží připomenutí car Nikolaj p. Klikův. Nad celým představením bylo rozestřeno kus kouzla někdejšího Uměleckého divadla Stanislavského, jen mírně překomponovaného pro novější dobu. B. V.

Paul Armont a L. Marchand: Pán, který budí důvěru. Režie Aleš Podhorský.

Jiří Lehovec

Paříž — město světa

tvoří americká behavioristická psychologie. Vychází-li však Příhoda z její axiomatiky, pak ji nesmí ztotožňovat s »moderní psychologií«, jak činí v obou uvedených knihách. Moderní psychologie stojí na straně kvalitativního pojetí duševního dění a protielementového celostního zřetele. To je moderní psychologie. Tak dalece však čtenář Příhodovy a Váňovy knihy nemá být poučen. Domnívám se, že úmyslně. Nelze přec u Příhody jako pedagoga předpokládat tolik psychologické neinformovanosti. Psychologickou základnou pedagogovou nemůže být objektivní, behavioristická psychologie, neboť látkou pedagogovou není ani zvířecí duševno, ani lidské nemluvně. Pedagog se ve škole nestýká s němou tváří, kde by byl odkázán jen na studium situací a reakcí, nýbrž s mluvícími bytostmi a musí se neustále opírat o interpretaci jejich projevů. Moderní pedagog bude tedy hledat vědeckost interpretace a ne vědeckost měření. Nejširší pedagogovou oporou zůstane psychologická kvalitativní analýsa, geneticky odstupňovaná, která jediná poskytuje žádoucí výhled do duševní struktury. Kvantitativní údaje ho neposkytnou a porozumění kvalitativní odlišnosti dětské duše nezaručí. Nad jednostranným a zastaralým psychologickým stanoviskem Příhodovým nutno se pozastavit se vši rozhodností. Na jeho nedostatky ukázal dříve již prof. Chlup při kritice Příhodovy »Racionalisace školství«. (Viz Ot. Chlup, O školu měšťanskou, Brno, 1931.)

Kvantitativní zřetel je vším při psychotechnickém výzkumu inteligence, při němž z kvantitativní výkonu se usuzuje na stupeň inteligence, vyjadřovaný číselnou hodnotou (při čemž jedničkou je t. zv. »normální« výkon). Psychotechnický výzkum je zaměřen jednostranně jen k rozumovým, intelektuálním výkonům a při svém dnešním stavu nebere pražádného zřetele k závislosti na afektivitě, která může do rozumových výkonů zasahovati a také zasahuje nejrozmanitějším způsobem. Ve zvýšené míře to platí o dětské duši, v níž mají nediferencované a citu blízké kvality nápadnou převahu, jak prokazuje dnešní psychologie. Člověk není jen intelekt a člověková duše není aparát, v němž by jednotlivé funkce stály kusovitě vedle sebe a konečná výslednice byla pouhým součtem složek. Připojuje-li tedy psychotechnická zkouška k číselné hodnotě »všeobecné inteligence« několik poznámek, obsahujících náčrt směru zkoušencova nadání a vyvozených z vyplněného dotazníku, pak tu máme typickou staromódní psychologii, která kupí jednotlivé složky vedle sebe a sešívá z jejich úlomků »mosaiku« zkoušencovy individuality. Obraz takto získaný nejen nevystihuje psychickou realitu, nýbrž v pravém slova smyslu ji karikuje. Zde vstupujeme na styčnou plochu psychotechniky a psychologie, plochu, působící neradostným dojmem. Jen pod zorným úhlem ironie bylo by možno mluvit o veselé vědě. Až všechen ten kvantitativní arsenál se ocitne na odpočinku, kterého si již dnes dobře zasloužil, bude ironie více na místě.

Ostatně čímpak se dnešní vyspělá psychotechnika ráda honosí? Největší váhu klade na to, že se její výsledky zpravidla kryjí se školním odhadem intelektuálních výkonů. Pak je tedy ve škole opravdovou zbytečností. Kdyby měla být u nás zaváděna do škol, jak si to psychologové kvantitativně orientovaní přejí, znamenalo by to ne snad nevinnou hračku a ne jen neplodné kupení čísel a číselných sloupců, nýbrž opravdovou úhonnou. Uznávám, že psychotechnika má své místo při zjišťování úchylek od normy, ale měření normálních jedinců, tedy na př. všech školních dětí, bylo by opravdovou zvráceností. Kdyby snad každé dítě mělo mít ve svém osobním archu inteligenční kvocient, vyjadřující číselně jeho kapacitu u srovnání s t. zv. normálním výkonem, nepoví pedagogovi taková číselná hodnota nic. Oč bohatší je při vši své relativnosti školní odhad, vycházející z tisíců nejrozmanitějších situací a podložený mnohaletým nepřetržitým pozorováním oproti psychotechnickému měření, založenému na několikaminutovém a jednostranném výkonu! Veřejnost není o dosahu a spolehlivosti psychotechnických zkoušek poučena a zdá se, že bude nutno na jejich nedostatky, vady a slabiny důrazně upozorniti.

K tomuto názoru mne přivádí neúčelná akce, kterou prováděl loni a letos pražský Ústřední psychotechnický ústav se středoškolskými abiturienty. Obrátil se na střední školy s žádostí o psychotechnické vyšetření abiturientů. Vychází z přeteoretisovaného předpokladu, že by se na základě takových zkoušek mohl vysokým školám zaručit příliv jen nejschopnějších studentů. Přeteoretisovaný nazývám tento názor proto, že průměrné

inteligenci nelze v přístupu na vysokou školu bránit. Proti této akci však mluví i jiné okolnosti. Student, který prošel s dobrým prospěchem celou střední školou a maturitní zkouškou, nemá zapotřebí, aby mu teprve psychotechnik zjistil, hodí-li se k vysokoškolskému studiu čili nic. A studentu slabšímu neznemožní přístup na vysokou školu ani psychotechnická zkouška, když mu ho neznemožní jeho vysvědčení. Ostatně důvody ke vstupu na vysokou školu jsou příliš rozmanité. Studentovy schopnosti a jeho vůle nestojí vždy na prvním místě a psychotechnická šetření nic na této skutečnosti nezmění. A volba studijního oboru? Právě tu čeká student od psychotechniky určitou direktivu, nemůže však být o dosahu psychotechnických zkoušek natolik informován, aby věděl, že mu ji psychotechnik dát nemůže. To by měl přec psychotechnický ústav předem abiturientům oznámit a nebudit v nich klamných nadějí. Výsledek psychotechnické zkoušky neobsahuje přec žádný poukaz, má-li student větší schopnosti ke studiu dějin nežli filologie, anebo má-li se věnovat spíše studiu práv nežli theologie nebo medicíny. Vždyť veškeré vysokoškolské studium má teoretický charakter, je teoreticky zaměřeno, k praktické zaměřenosti dochází u některých studijních oborů až po jejich absolutoriu. J. Doležal referoval v lefošním Věstníku pedagogickém (čís. 2., únor 1933) o výsledku loňského psychotechnického vyšetřování abiturientů a jeho zpráva je vskutku poučná. Po metodické stránce je zajímavé, že se při této akci užívalo testů příliš snadných, které nedovolovaly odstupňování inteligentního kvocientu pro jedince s vyšší inteligencí. Na nových testových souborech prý ústřední psychotechnický ústav pracuje a letos se mají ověřovat. Proč se tedy s touto akcí začínalo již loni? Měl se snad nalézt za každou cenu nový obor působnosti pro psychotechnický ústav? Hlavní výsledek, ke kterému se dospělo, je shoda psychotechnických zkoušek se školní klasifikací. O volbě studijního oboru referent sám přiznává, že tu rozhoduje speciální nadání, projevující se v osobních zájmech a sklonech. Referent se také pozastavuje nad bezradností abiturientů v otázce volby povolání. Zapomíná však, že abiturienti jsou příliš závislí na existenčních podmínkách svých rodin, často i na přání rodičů, čili že jejich vůle a sklon není jediným rozhodujícím činitelem. Ponechme stranou srovnání výsledků této akce s tím, co abiturienti od ní čekali a předpokládáme, že by se tato akce opakovala (nedej hůh!) každoročně a v rozměrech stále větších, je možno takovým výkonům přisuzovat atribut vědeckosti? Není to spíše hra na vědu? Z denního tisku se dovídáme, že i úsilí školských reforem je psychologicky fundováno jen psychotechnickým šetřením. Jsou či nejsou si vědomi pánové, kteří tuto akci vedou, že to je základna psychologicky nepostačující a vratká?

Ale mně záleží konec konců na nepoměru mezi pražskou psychotechnikou a psychologickou produkcí. V pražském vědeckém prostředí dnes psychotechnika úplně vyřadila psychologii a zasedla neprávem na její místo. Srovnáme pražský psychologický ústav s lipským. Najdeme v Lipsku v universitním psychologickém ústavě psychotechniku? Nemluvíme o psychotechnické nadproduci u nás. Sama o sobě je i tato činnost chudá. V nepříznivém světle však vystupuje fakt, že v Praze dnes psychologie vlastně neexistuje. Na bratislavské universitě není psychologa od jejího založení, takže místo na třech fakultách se dnes psychologicky pracuje jen v Brně. Nikde také není viděti naděje na zlepšení. Kdyby pražská stolice po Forstrově měla být obsazena zase psychotechnikem, pak se pražská psychologie nevzchopí k životu na desetiletí. A na to by měli myslet především psychotechnikové.

Fedor Saldan:

Básnická vzpoura proti společenské skutečnosti.

Cestička za novým básnictvím není tak docela nová. Od romantiků, šleňných svou vášní, vede ztracená stopa k dekadentům, kteří svou symbolistickou lyrikou uvedli řád a metodu do náhodných výzkumů romantických zlatokopů. Symbol, a nikoli zdlouhavý klasický opis, to je prvý vědomý protiklad popisu a všech pošetilých básnických malůvek. Dříve než se symbol zvrhl v křížovku, pustili futuristé slova z řetězu pojmu a jali se stíhat umění v ryčných smečkách slabik a hlásek. Po nich dadaisté si hráli se slovy a zvuky a s rozkoší odhalovali nesmyslnost buržoasního společenského řádu i konvenčního myšlení. Tohoto potěšení se nevzdali v zá-
měrnějším období surrealistickém, kdy vsadili všechno na podvědomí a na

Francouzské foto

Přel život

Sumivé víno průměrně dobré franc. veselohry, stočené do pívního sudu, ztratilo přirozeně svůj účín. A jeho proces, urychlený plantážnickým spěchem výdělkářství, vyzucl neúspěchem, přes dobrou snahu režiséra, již uznati je spravedlivě. Jar. Lokša v roli Tafardově byl nejlepší ve chvílích rozpoutaného dravectví muže vůle. Jindy by bylo méně více. Niterná disciplinovanost muže prošlého universitou vézení Santé je rezervovaná, polodávě vědomá a tvrdá z příkazu života. Amadeus Fr. Slégra se celkem dobře připodobnil představě. Rovněž Fr. Klika ve Zwerchovi. Komisař V. Balouna byl úpornou brzdou tempa hry. Paní Genissierová Hel. Krtičkové, která se přehrává v nezvyklou roli, byla ušněrována nejtuzší šněrovačkou svého obchodu, ale měla mimo zbytečnou karikaturu v životnějších partiích role své dobré chvíle. Fernanda M. Pavlíkové byla problésem výrazná v intimní scéně s Tafardem. Ninom Zd. Svábíkové byla pojetím nejvzdálenější a nejvíce cizí této hře, která mohla více získat delším propracováním. — Sil Vara: Královna dívka léta. V cikorkové pestrém obraze této nedramatické, nedobové hry pro širší nenárodné obecenstvo, byla Viktorie Jiřiny Čermákové slíčná a líbezná v nálných barvotiscích dětství a nepřijatelná v partiích vrcholcích, snad vinou femesněného partnera milence. — Josef Skřivan prochází celou hrou s klidným a jemně pohrdavým tónem zkušeného státníka. Charles Dickens Aleše Podhorského byl výrazným protikladem dvorské kouvenčnosti v projevu sociální pravdy doby. Jinak bylo osob mnoho. P. H.

OPERA V BRNĚ. Nedávné nové nastudování Janáčkovy Káti Kabanové v Zem. divadle pod taktovkou Milana Sachse bylo i pro dobré znalce Janáčkovy díla premiérou, lépe řečeno objevem nového, dosud neznámého Janáčka. Neslyšeli jsme omu výbušnou, rapsodicky dravou a stavebně ne zcela jednotně vyvedenou Kátu, ale drama úžasné lyrické síly, jednotného stavebného toku a molutné melodické nádhery. Celek měl jednotnou linii, bez jediné trhliny v organismu stále rostoucí až do úchvatného závěru. Vůbec ten závěr — smrt Kátina — je jedna z největkolepějších hudebních koncepcí ve slovanské zpěvoherní literatuře. A zde právě M. Sachs nejlépe dokázal, jak správně pochopil smysl velké hudebnědramatické katharse slovanské, neboť tu vytvořil jeden ze svých největších reprodukčních činů za doby svého působení u brněnské operní scény. Sachs je dirigent velkého slohu, hluboké umělecké intuice, umělec spontánně pronikající svou zdravou hudebností